УДК 159.9 >81.23 https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2025.28(73).04

ЛАЛОХЕЗІЯ - ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ В ЧАС ВІЙНИ

Олена Диса
кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри педагогічної та вікової психології
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
49045, Україна, м. Дніпро, пр. Науки, 72
elenadysa1@gmail.com, https://orcid.org/0000-0002-6257-6502

Анотація
Війна є колективною травмою, яка позначається на різних психічних явищах, у тому числі і на мовленнєвій поведінці. Через військовий стан в країні наше суспільство зазнало значних змін: поширилося неконтрольоване застосування вербальної агресії у вигляді ненормативної лексики, відбувається модифікація національного дискурсу і трансформація наративів. Все це може призводити до занепаду рівня загальної культури та інших негативних наслідків. У статті представлені результати дослідження мовленнєвої поведінки молодих людей, які проживають у містах, наближених до бойових дій (Дніпро, Запоріжжя) та тривалий час перебувають в емоційно напружених і небезпечних ситуаціях. Проаналізовано явище лалохезії, яке полягає у використанні ненормативної лексики як механізму короткочасного зниження напруги, агресії, подолання страху, стресу через вербальну розрядку. Встановлено, що рівень агресії у молодих людей, які застосовують ненормативну лексику вищий, ніж у осіб, які її не застосовують в емоційно напружених ситуаціях. У кризових та екстремальних ситуаціях роль ненормативної лексики суттєво зростає, її використання стає способом швидкого емоційного розрядження. У воєнний період суспільство стає більш терпимим до ненормативної лексики, яка проникає в літературу, публічні виступи та масову культуру як символ пережитого горя. Проте, активне застосування ненормативної лексики може призводити до трансформації мовленнєвої поведінки на соціально-культурному рівні в бік негативних тенденцій суспільства. Якщо нецензурна лексика стає невід'ємною складовою мовленнєвої поведінки особистості, це може загрожувати її становленню як суб'єкта власного життя, негативно позначатися на формуванні позитивного Я-образу й спричиняти деформацію особистості. Практичне значення роботи полягає у можливості розробки програми розвитку мовленнєвої поведінки з метою створення індивідуального дизайну мовлення.
Ключові слова: лалохезія, мовленнєва поведінка, ненормативна лексика, обсценна лексика, емоційно напружені ситуації, небезпека, психотравмуючий досвід.

Вступ

Стан емоційної напруги, ситуація невизначеності, втрата віри в стабільність і відносна контрольованість подій навколо по різному впливають на життєдіяльність особистості, детермінуючи певні зміни на нейрофізіологічному, когнітивному та поведінковому рівнях. Найактуальнішим питанням на сьогоднішній день постає проблема трансформації мовлення українців, яке завжди було «чутливим» до стресогенних стимулів та приголомшливих суспільних подій. Загальновідомо, що війна є колективною травмою, яка позначається на

різних психічних явищах, у тому числі і на мовленнєвій поведінці. Під впливом загальнонаціонального стресу, обумовленого військовим станом, наше суспільство зазнало значних змін: поширилося неконтрольоване застосування вербальної агресії у вигляді ненормативної лексики, актуалізувалася експресивна функція мовлення, відбувається модифікація національного дискурсу і трансформація наративів, що можуть спотворювати самосвідомість і світосприйняття, призводити до занепаду рівня загальної культури в країні. Навіть під час мирного та спокійного життя психотравмуючий досвід може проявлятися через реалізацію небажаних форм мовленнєвих конструктів у процесі комунікації.

Наслідки, які створює травма на тлі зруйнованої психіки можуть мати виражений неусвідомлюваний характер і діяти за законами безсвідомих механізмів. Саме тому важливо вже зараз вивчати проблему порушення мовленнєвої поведінки, реалізацію її деструктивних патернів для того, аби знизити їх прояв у процесі міжособистісного спілкування українців.

Мовлення є універсальним психологічним процесом. Його розвиток впливає на розвиток усіх психічних процесів та особистісне становлення людини. Зміна мовленнєвої поведінки у будь-якому віці може вплинути на особистість, змінити погляди, установки, цінності.

Мовленнєва поведінка завжди динамічна. З розвитком суспільства відбуваються зміни: з'являються жаргони, сленг та інші нові мовні конструкти. Нажаль, сьогодні використання ненормативної лексики стає нормою для більшості українців. Її можна почути на вулиці, на ринках, у місцях відпочинку, навіть у навчальних закладах та ЗМІ, в присутності всіх вікових категорій людей, незважаючи на вік і стать. У деяких випадках нецензурна лексика видається за ознаку мужності, впевненості, зрілості, приналежності до певного професійного кола тощо.

Порушення норм мовленнєвої поведінки має багато соціально-психологічних чинників, але не завжди пов'язано з вихованням і моральним розвитком особистості. Застосування ненормативної лексики можна розглядати як засіб екстеріоризації негативних емоцій.

Лалохезія – психологічне явище, що полягає у використанні обсценної лексики (мату) для зняття стресу, полегшення емоційного напруження або зменшення болю. У періоди війни, криз та екстремальних ситуацій її роль суттєво зростає. Війна створює надзвичайно високий рівень психологічного тиску. Використання лайливих слів стає способом швидкого емоційного розрядження. У бойових умовах мова часто стає жорсткішою: військові використовують обсценну лексику для вираження рішучості, мотивації або згуртування.

Дослідження мовленнєвої поведінки є важливим для розуміння соціального розвитку суспільства, формування моральних цінностей та установок особистості, збереження мовленнєвої культури і традицій. У зв'язку з цим, **метою** статті є висвітлення результатів емпіричного дослідження щодо застосування ненормативної лексики в емоційно напружених ситуаціях та аналіз наукових досліджень стосовно ненормативної мовленнєвої поведінки.

Завдання дослідження:

1. Теоретичний аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел з проблеми мовленнєвої поведінки та порушення норми у її застосуванні;
2. Дослідження мовленнєвих реакцій молоді на емоційно напружені ситуації та рівня агресії у тих осіб, які застосовують ненормативну лексику;
3. Обгрунтування поняття лалохезії як процесу зниження емоційного напруження через застосування ненормативної лексики.

Методи дослідження

Для проведення дослідження було застосовано теоретичний аналіз наукових публікацій з проблем порушення нормативності мовленнєвої поведінки особистості. З метою вивчення мовленнєвих реакцій на емоційно напружені і небезпечні ситуації було розроблено анкету для молодих людей, які проживають у містах, наближених до бойових дій (Дніпро, Запоріжжя). Кожного дня у цих містах лунають тривоги, від обстрілів гинуть люди, небезпека зберігається постійно. Нам важливо було з'ясувати, які емоційні стани виникають у ситуаціях небезпеки. Для діагностики рівня агресії досліджуваних застосована методика діагностики показників і форм агресії А. Басса і А. Дарки (адаптація А.К. Осницького). Математико-статистичний аналіз виконаний за допомогою непараметричного критерію U- критерія Манна-Уітні.

Результати та дискусії

Реалізовуючи мету і завдання дослідження, на першому етапі роботи було проведено анонімне анкетування, в якому взяли участь 87 молодих людей віком від 18 до 25 років, більшість з них навчаються у закладах освіти. Із відповідей на перше питання «Як ви реагуєте на раптові стресові ситуації (загроза ракетного обстрілу, вибухи), коли дуже страшно?», ми дізналися, що під час тривоги та обстрілів у 28,7 % опитуваних тремтять руки; 32,2 % - завмирають і не можуть рухатися (ступор); у 7% - починається панічна атака; 3,4% - виявляють агресію; 2,3% - плачуть. Інші 26,4% опитуваних осіб дуже нервують, але намагаються стримувати емоції.

Отримані відповіді на перше питання виявилися надзвичайно показовими, оскільки вони продемонстрували, наскільки інтенсивно молоді люди реагують на загрозливі ситуації. Можна припустити, що наслідки переживання стресових подій неминуче позначатимуться на стані психічного та соматичного здоров'я, відчутті безпеки й повсякденній поведінці осіб, які протягом тривалого часу перебувають у середовищі постійної небезпеки.

Для вивчення мовленнєвих реакцій на емоційно напружені та небезпечні ситуації нами сформульовано декілька питань, на які ми отримали важливі відповіді. На питання: «Чи буває таке, що під час небезпеки (обстріли, вибухи) ви застосовуєте ненормативну лексику (мат)?», 26,4% опитуваних відповіли, що завжди застосовують; 60% відповіли, що іноді застосовують; 13,8% - ніколи не застосовують. З отриманих відповідей ми бачимо, що більшість опитуваних осіб в емоційно напружених ситуаціях застосовують ненормативну лексику.

Наступне питання: «Як ви вважаєте, застосування нецензурної лексики у небезпечних ситуаціях допомагає вам знижувати емоційне напруження?» дозволило переконатися, що більшість опитуваних осіб (64%) відповіли позитивно, тобто вважають ненормативну лексику інструментом для зниження емоційної напруги; 24,4% опитуваних вважають, що це не допомагає у складних ситуаціях; 11,6% вважають, що це залежить від ситуації, але навіть в умовах небезпеки не використовують ненормативну лексику.

На питання: «Чи буває таке, що у вас мимовільно нібито «вириваються» нецензурні слова у раптових, стресових ситуаціях?» ми отримали такі відповіді: 32,2% відповіли, що таке завжди буває; у 59,8% опитуваних таке буває, але не завжди; у 8% осіб такого не буває.

У ситуаціях, коли в опитуваних раптово «вирвалися» нецензурні слова у стресовій ситуації, 57,5 % вважають, що це нормально; 35,6% як правило, вибачаються після застосування ненормативної лексики у присутності інших людей; 6,9% зазначили, що в них не буває раптового застосування нецензурної лексики.

З відповідей на останнє питання: «Хто за вашими спостереженнями частіше використовує нецензурні слова під час небезпеки (обстріли, вибухи)?» ми дізналися, що у більшості випадків (33,3%) нецензурну лексику використовують чоловіки; 14,9% вважають, що жінки; 32,2% - молоді люди; 8% - не чують у своєму оточені; 4,2% досліджуваних чули від дітей, літніх людей; лише 3,4 % вважають, що застосування ненормативної лексики не залежить від статі або віку; 4% вважають, що всі використовують. У зарубіжних дослідженнях неодноразово підкреслювалися та наводилися емпіричні докази гендерних розбіжностей у використання ненормативної лексики в соціальних мережах (Coats, 2021; Bamman et al., 2014)

Багато дослідників пов'язують використання ненормативної лексики з агресією. Нами була висунута гіпотеза про те, що агресія може стимулювати застосування ненормативної лексики. З цією метою, на основі анкетування, нами було сформовано дві групи молодих людей з різним типом мовленнєвої поведінки. У першу групу було включено 26 осіб, які виявляли ознаки порушення норм мовленнєвої поведінки – застосовують ненормативну лексику і схвалюють її використання. У другу групу (25 осіб) були включені особи, які зовсім не застосовують ненормативну лексику і ті, які вдаються до неї ситуативно, але не схвалюють це.

Для вимірювання рівня агресивності була застосована методика діагностики показників і форм агресії А. Басса і А. Даркі (адаптація А.К. Осницького). Обрана методика призначена для діагностики агресивних і несприятливих реакцій. Автори методики розуміють агресивність як властивість особистості, що характеризується проявом деструктивних тенденцій, частіше у міжособистісних стосунках. Як і будь-яка властивість, агресивність має різну міру вираженості, але певний рівень характерний для кожної людини. Відсутність агресивності веде до пасивності, беззахисності, уникнення конструктивного спілкування тощо.

З метою порівняння результатів діагностики і встановлення розбіжностей за кожним показником, нами було застосовано математико-статистичний аналіз за допомогою U-критерія Манна-Уітні.

Аналіз отриманих результатів свідчить про наявність статистично значущих розбіжностей за загальним рівнем агресивності (U-197,5; $p \leq 0,01$) і більшістю показників. У досліджуваних, схильних до застосування ненормативної лексики, діагностовано вищі рівні фізичної (U-125; $p \leq 0,01$) , вербальної (U-217,5; $p \leq 0,05$) і непрямої (U-213,5; $p \leq 0,05$) агресивності, виражений негативізм (U-165; $p \leq 0,01$), роздратованість(U-229,5; $p \leq 0,05$) і почуття провини (U-228,5; $p \leq 0,05$). Отже, отримані результати підтверджують гіпотезу про те, що особи, які схильні застосовувати ненормативну лексику, мають вищий рівень агресивності у порівнянні з досліджуваними, які не схильні до застосування ненормативної лексики.

Проведене дослідження дозволило переконатися в тому, що під час небезпеки більшість молодих людей застосовує ненормативну лексику для зниження емоційної напруги і страху. Така реакція є характерним виявом лалохезії – феномену, що набуває поширення в умовах воєнного стану та тривалого перебування людей у ситуації хронічної небезпеки. У цьому контексті лалохезія постає як своєрідний психологічний захисний механізм, спрямований на подолання страху, агресивності та надмірного напруження шляхом вербалізації негативних емоцій через обсценну лексику. Вербальна агресія виконує катарсичну функцію: людина ніби «виводить» назовні свій страх, намагаючись нейтралізувати його за допомогою інтенсивного емоційного вираження. Умови гострого стресу роблять таке

реагування особливо дієвим, оскільки воно сприяє зниженню емоційного збудження, відновленню когнітивного контролю та швидшому переходу до пошуку раціональних поведінкових стратегій, необхідних для самозбереження.

Отримані результати дослідження підтверджують низку існуючих психологічних досліджень українських і зарубіжних науковців стосовно порушення нормативності мовлення. У психолінгвістичних дослідженнях зустрічається поняття «обсценна лексика», яка розуміється як непристойні, нецензурні слова, на які накладена заборона. Зазначається, що обсценна лексика використовується для вираження сильних емоцій: гніву, здивування, радості чи болю (Клепуц, 2009).

На думку авторки Словника нецензурної лексики та її відповідників Л. Ставицької «попри різновекторність суджень і оцінок обсценного шару та його складника - нецензурної інвективи, абсолютно очевидним є факт, що перед нами не просто стилістичний шар, який існує в мові поряд з іншими, а сфера, яка увібрала в себе своєрідну смислову напругу і виводить дослідника далеко за межі філологічної проблематики» (Ставицька, 2008: 12).

Вживання обсценної лексики вважається неприйнятним у формальному спілкуванні, науковому дискурсі та ЗМІ. Іноді для нейтралізації та пом'якшення змісту мовлення у спілкуванні застосовуються евфемізми – слова і вирази, які генеруються у відповідь на будь-які заборони (Dembska, 2007). Але деякі обсценні вирази з часом можуть втрачати свою різку негативну конотацію та ставати частиною сленгу. Обсценна лексика залишається спірним явищем у мові: з одного боку, вона відображає живу мовну практику, а з іншого – вважається порушенням мовленнєвої поведінки та етикету.

В залежності від контексту та ситуації обсценна лексика може по різному інтерпретуватися, тому нормативність мовлення поняття відносне і залежить від багатьох чинників: оточення, території, безпеки, традицій тощо. У деяких випадках може слугувати маркером «свій-чужий» в соціальних групах. (Макарець, 2021). А також може застосовуватися у фольклорі, анекдотах, у вигляді товариського жарту.

Л. Клецуп зробила спробу розібратися у термінології нормативного – ненормативного в мові. Авторка намагалася дослідити той прошарок, який прийнято називати ненормативна лексика. Розглянувши характеристики виділених нею лексико-семантичних груп, дослідниця обґрунтувала приналежність кожної з них до ненормативної мовної системи.

Поняття «мат» – це специфічний пласт обсценної лексики, який у більшості культур характеризується як грубі, непристойні висловлювання з сильним експресивним забарвленням. У різних мовних спільнотах ставлення до мата відрізняється: у деяких культурах він є більш прийнятним, в інших – суворо засуджується. З точки зору комунікації, мат – це важливий, хоча і табуйований пласт лексики, який відіграє різні ролі в комунікації, виявленні та підтриманні оптимального психоемоційного стану особистості, особливо в емоційно напружених, екстремальних ситуаціях.

Пересічний носій мови розуміє концепт «мату» як увесь лексичний спектр обсценної і лайливої лексики. Зазначається, що «склад обсценної лексики неоднорідний, вона становить, як мінімум, дві автономні групи. Перша, яку можна було б умовно визначити як власне «мат», – це, звісно ж, лексика, пов'язана з сексуальною діяльністю людини. Друга пов'язана з іншою, не менш важливою функцією тілесного низу – дефекацією» (Клепуц, 2009: 86).

В зарубіжних наукових публікаціях ненормативна лексика активно досліджується, розглядуються психологічні, лінгвістичні і філософські аспекти її застосування, висловлюються занепокоєння щодо негативного впливу лайливих слів на розвиток

особистості і суспільства (Stainton, 2021; Cappelen & Dever, 2019; Owens, 2019). Застосування ненормативної лексики у політичних колах вважають соціальною хворобою (Gibbons, 2023). Навіть створюються словники ненормативної лексики (Bad language).

На думку польського лексикографа Матея Гроховскі, лайка є неоднозначним поняттям, яке може мати різні сенси: вартісні, інструментальні, власне вислову (Grochowski, 2002). Вартісний сенс розуміється автором як спрямованість лайки на «когось за щось». Інструментальний можна побачити в релігійній культурі вірою у вищу, неперевершену силу слів. Сенс «вислову» розуміється автором як «спонтанна вербальна поведінка особи, котра відрізняється вербалізацією певної послідовності звуків. За їх допомогою ця особа може вивільнити свій емоційний стан, викликаний певним ставленням до визначеного фрагмента дійсності, і часто виражає якісь емоції, при цьому не подаючи вербальним повідомленням точної інформації» (Grochowski, 2002: 16)

Відомий британський фахівець у сфері психолінгвістики Ентоні Мк Енері вважає, що будь-яке слово чи фраза ненормативної лексики (bad language) виконує інвективну функцію і може викликати образу у співбесідника. «Лайка» (swearing) - один із прикладів ненормативної лексики. На думку автора, усі слова ненормативної лексики, яку люди використовують в розмовній мові, можна згрупувати у різні групи: лайливі слова (swear words), анімалістські інвективи (animal terms of abuse), сексистські інвективи (sexist terms of abuse), інтелектуально-співвідносні інвективи (intellect-based terms of abuse), расистські інвективи (racist terms of abuse), гомофобні інвективи (homophobic terms of abuse)» (McEnery, 2006). Порівнюючи ці групи слів, можна побачити взаємовпливи між ними.

Л. Андерсон і П. Траджіл розглядають у межах ненормативної лексики такі поняття як лайка, сленг, жаргон, неправильне вживання слів тощо. А також виділяють ще три семантичні групи табуйованих слів: брудні слова (наприклад, сексизми), слова щодо християнської релігії; слова, пов'язані з назвами тварин. У своїх висновках дослідники також наголошують на міграції слів між виділеними групами (Anderson & Trudgil, 1990).

Українська дослідниця Л. Широкорадюк, вивчаючи мовленнєву поведінку учнів у школах, запропонувала свою класифікацію інвективної лексики і описала декілька видів лихослів'я: екзистенційне, інтенційне, потенційне, віртуальне, актуальне, ефлексивне та експірієнтальне лихослів'я (Широкодюк, 2009).

Вчена зазначає, що лихослів'я можуть бути як агресивним, так і неагресивним, цензурним і нецензурним. Але у будь якому випадку вони заперечують цінність людини, її значущість. Нецензурне лихослів'я – це груба лайка. Авторка зазначає, що «застосування лихослів'я як «виховного впливу» є не менш сильним методом регулювання поведінки, ніж фізичне покарання, а часом і сильнішим» (Широкорадюк, 2011: 34).

Спільне використання нецензурної лексики в середовищі військовослужбовців або волонтерів може виконувати функцію маркера групової ідентичності, що посилює внутрішню згуртованість. За даними емпіричних досліджень, вживання лайливих слів здатне знижувати відчуття фізичного болю, тому в умовах бойових дій лайка може спрацьовувати як природний механізм психологічного та фізіологічного захисту від страху, болю й шокових реакцій. Війна спричиняє загальне огрубіння комунікації навіть поза фронтом: під впливом інформаційного середовища, соціальних мереж і підвищеної емоційної напруги ненормативна лексика дедалі частіше інтегрується в повсякденне мовлення цивільних.

Спільне використання нецензурної лексики може виконувати функцію «своєї» мови в середовищі військових або волонтерів, що сприяє згуртуванню. Дослідження показують, що

лайливі слова можуть знижувати відчуття фізичного болю. У військових умовах це може бути інстинктивним механізмом подолання болю та шоку. Війна робить мову більш грубою, навіть у цивільному середовищі. Через вплив новин, соціальних мереж і загальної напруги мат стає частиною повсякденного мовлення багатьох людей.

Таким чином, можна виділити функції лалохезії у військових і цивільних контекстах:

- для зниження стресу – як спосіб виплеснути емоції після бою або при переживаннях;
- ідентифікаційну - використання військовими чи волонтерами «свою» лайку, яка відрізняє їхню спільноту.
- мотиваційну - використання нецензурної лексики для підняття бойового духу;
- жартівну – лайка у вигляді «чорного гумору» допомагає зняти напругу;
- захисну – застосування лайливих слів як реакція на страх або шок, наприклад, при вибухах.

Таким чином, лалохезія під час війни виконує важливу психологічну та соціальну роль, допомагаючи людям долати стрес, біль та страх. Вона не просто набір лайливих слів – це механізм виживання та адаптації до екстремальних умов.

Треба зазначити, що пережитий психотравмуючий досвід, порушення почуття психологічної безпеки, розвиток ПТСР можуть призводити до структурних змін в корі головного мозку, до зміни біохімії мозку. У таких випадках спостерігається активізація неусвідомленого застосування ненормативної лексики в емоційно напружених ситуаціях, так звана катартична лайка (Jay & Janschewitz, 2008).

У воєнний період суспільство стає більш терпимим до ненормативної лексики. Мат проникає в літературу, публічні виступи та масову культуру як символ пережитого горя. У той же час, активне застосування ненормативної лексики може призводити до трансформації мовленнєвої поведінки на соціально-культурному рівні в бік негативних тенденцій суспільства. Треба пам'ятати, якщо нецензурна лексика стає невід'ємною складовою мовленнєвої поведінки особистості, це може загрожувати психіці людини, становленню її як суб'єкта власного життя, негативно позначатися на формуванні позитивного Я-образу, може спричинювати деформацію особистості.

Нецензурна лексика за своєю психологічною природою – «це викривлена вербальна форма протесту людини насамперед проти неможливості бути собою, бути автором, повноцінним суб'єктом свого життя, вільним від зовнішніх детермінацій і обмежень» (Широкорадюк, 2011: 216). Така неможливість може мати багато причин, але у випадку, коли людина тривалий час знаходиться у ситуації стресу, відбувається поступова (іноді непомітна) травматизація індивіда. Постійна стресова ситуація може стримувати повноцінний особистісний розвиток, обмежувати і навіть блокувати вивільнення індивідуальних можливостей особистості, оскільки усі внутрішні ресурси спрямовані на подолання стресу. Відповідно, перебуваючи у стані постійної небезпеки і напруження, суб'єкт регресує, тобто повертається на попередню або менш зрілу стадію індивідуального розвитку, виявляючи інфантилізм або примітивізм як захисні реакції.

Розвиток лалохезії може бути обумовлений запозиченням чужої поведінки (нецензурної лексики), яка насправді не відповідає внутрішнім психологічним переконанням індивіда. За таких обставин може виникнути внутрішній конфлікт, через який людина не відчуває в собі достатньої внутрішньої сили, не бачить перспективи самовдосконалення і подальшого саморозвитку. Все це сприяє зростанню агресивності мовлення. Отже, лалохезія не таке вже і безпечне явище.

О. Хомякова стверджує, що ненормативні висловлювання призводить до «відмирання» культурно-змістовної лексики, «до неприпустимого звуження мовно-культурного простору людини і перетворення її в примітивний апарат проголошення абсценної лексики» (Хомякова, 2011: 125). Дослідниця зазначає, що під впливом ненормативної лексики відбувається втягування культури в руйнівну сферу існування. Все це відбувається через певні етапи: спочатку окремий вчинок, далі це переходить у звичку, і в результаті - в усталену рису культури. Тому не варто недооцінювати навіть окремі випадки ненормативної лексики, оскільки це може бути першим кроком до викривленої культури поведінки особистості (Хомякова, 2011).

Висновки

У післявоєнний період очікується поступова нормалізація мовленнєвих практик та культури комунікації, однак цей процес є складним і тривалим. Для зниження частоти проявів ненормативної лексики у мовленнєвій поведінці осіб, які перебували в умовах тривалого стресу, необхідне цілеспрямоване психотерапевтичне втручання, спрямоване на розвиток усвідомленого контролю, корекцію деструктивних мовленнєвих патернів та формування адаптивних стратегій міжособистісної комунікації.

У межах проведеного дослідження встановлено, що в умовах загрози більшість молодих людей використовує ненормативну лексику як спосіб зниження емоційної напруги та подолання страху. Така поведінка розглядається як прояв лалохезії, яка в умовах воєнного стану набуває поширення серед осіб, що тривалий час перебувають у ситуації небезпеки. Лалохезія виконує функцію захисного механізму, забезпечуючи вербальне розрядження негативних емоцій і сприяючи зменшенню рівня стресу. Це, своєю чергою, полегшує мобілізацію раціональних когнітивних процесів, необхідних для оперативного прийняття рішень у критичних ситуаціях.

Водночас, можна припустити, що активізація деструктивних форм мовленнєвої поведінки під час воєнних дій є тимчасовим соціальним феноменом, властивим кризовим періодам розвитку суспільства. За умов належної організації ефективної психологічної підтримки осіб, постраждалих від війни, можливо значною мірою підвищити рівень мовленнєвої культури та запобігти негативним тенденціям трансформації мовленнєвої поведінки населення в цілому.

Перспективи подальших досліджень полягають у детальному вивченні феномену лалохезії як механізму захисту, самоствердження та емоційної регуляції у підлітковому віці. Одним із ключових напрямів є розробка програми розвитку мовленнєвої поведінки, мета якої полягає у створенні індивідуального дизайну мовлення: підбір словосполучень і висловлювань для ефективного реагування на емоційно напружені ситуації.

Література

1. Клепуц, Л. (2009). Стратегії класифікації ненормативної лексики. *Матеріали І Міжнародної конференції молодих вчених. Гуманітарні та соціальні науки (м. Львів, 14–16 травня 2009 р.),* (с. 84-87). Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6678/1/30.pdf
2. Макарець, Ю. (2021). Психолінгвістична природа мовної норми та її місце серед чинників мовленнєвої діяльності. *Psycholinguistics*, *29*(2), 151-172. http://dx.doi.org/10.31470/2309-1797-2021-29-2-151-172

3. Ставицька, Л. (2008) *Українська мова без табу (Ukrainian Without Taboos). Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми*. Київ : Критика. Режим доступу: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi47/0038133.pdf
4. Хомякова, О.В. (2011). Ненормативна лексика як руйнівний фактор культури особистості. *Культура України*, *35*, 122-131. . Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Ku_2011_35_14
5. Широкодюк, Л. (2009). *Лихослів'я у шкільному середовищі: профілактика і корекція.* Київ : Шкільний світ. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullw&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=3&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=0&S21STR=%D0%A8%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%8E%D0%BA%2C%20%D0%9B%D1%96%D0%BB%D1%96%D1%8F
6. Широкорадюк, Л.А. (2011). Соціально-психологічний феномен лихослів'я як ознака суб'єктної деформації. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, *27*, 215-224. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nsspp_2011_27_26
7. Gibbons, A.F. (2023). Bad language makes good politics. *Inquiry*, 1-30. https://philpapers.org/archive/GIBBLM.pdf
8. Anderson, L., & Trudgil, P. (1990). *Bad Language*. Oxford : Basil Blackwell LTD., Bailey L.A., Режим доступу: https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3499969
9. Bamman, D., Eisenstein, J., & Schnoebelen, T. (2014). Gender identity and lexical variation in social media. *Journal of Sociolinguistics*, *18*(2), 135-160.
10. Coats, S. (2021). «Bad language» in the Nordics: profanity and gender in a social media corpus. *Acta Linguistica Hafniensia*, *53*(1), 22-57. Режим доступу: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03740463.2021.1871218#abstract
11. Dembska, K. (2007). *Rosyjsko-polski słownik eufemizmów semantycznego pola seksu*. Режим доступу: https://www.ceneo.pl/904496?srsltid=AfmBOopPhyw2m10wGvcilG0M1x9QzZfNodt8Ze94xP-9wfxrwFhlN73D
12. Grochowski, M. (2002). *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów.* Warszawa : Wydawnytstvo Naukowe PWN. Режим доступу: https://books.google.com.ua/books/about/S%C5%82ownik_polskich_przekle%C5%84stw_i_wulgary.html?id=Xs_qAAAAMAAJ&redir_esc=y
13. Cappelen, H., & Dever, J. (2019). *Bad language*. Oxford University Press. https://philarchive.org/archive/STAHCA-12
14. Jay, T., & Janschewitz, K. (2008). The pragmatics of swearing. *Journal of Politeness Research. Language, Behaviour, Culture, 4*, 267-288. Режим доступу: https://www.mcla.edu/Assets/MCLA-Files/Academics/Undergraduate/Psychology/Pragmaticsofswearing.pdf

15. Owens, J. (2019). Bad Language and Scholarly Publishing: Use It or Lose It?. *Nurse Author & Editor*, *29*(3), 1-7. https://doi.org/10.1111/j.1750-4910.2019.tb00044.x
16. McEnery, T. (2004). Swearing in English: Bad language, purity and power from 1586 to the present. *Routledge, 27*(3). http://dx.doi.org/10.1093/applin/aml026
17. Cappelen, H. & Dever, J. (2021). «Bad Language: Contemporary Introductions to Philosophy of Language». *Philosophy in Review*, *41*(1), 4-6. Режим доступу: https://id.erudit.org/iderudit/1076206ar

References

1. Kleputs, L. (2009). Stratehii klasyfikatsii nenormatyvnoi leksyky [Strategies for classifying non-standard vocabulary]. Proceedings from HSS' 09: *Materialy I Mizhnarodnoi konferentsii molodykh vchenykh. Humanitarni ta sotsialni nauky – First International Conference of Young Scientists. Humanities and Social Sciences (Lviv, 14–16 May 2009)* (pp. 84-87). Lviv : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Retrieved from http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6678/1/30.pdf [in Ukrainian].
2. Makarets, Yu. (2021). Psykholinhvistychna pryroda movnoi normy ta yii mistse sered chynnykiv movlennievoi diialnosti [The psycholinguistic nature of linguistic norms and their place among the factors of speech activity]. *Psycholinguistics – Psycholinguistics, 29*(2), 151-172. http://dx.doi.org/10.31470/2309-1797-2021-29-2-151-172 [in Ukrainian].
3. Stavytska, L. (2008) *Ukrainska mova bez tabu (Ukrainian Without Taboos). Slovnyk netsenzurnoi leksyky ta yii vidpovidnykiv. Obstsenizmy, evfemizmy, seksualizmy [Ukrainian Without Taboos. Dictionary of obscene vocabulary and its equivalents. Obscenities, euphemisms, sexualisms]*. Kyiv : Krytyka. Rezhym dostupu: Retrieved from https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi47/0038133.pdf [in Ukrainian].
4. Khomiakova, O.V. (2011). Nenormatyvna leksyka yak ruinivnyi faktor kultury osobystosti [Non-standard vocabulary as a destructive factor in personal culture]. *Kultura Ukrainy – Culture of Ukraine*, *35*, 122-131. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Ku_2011_35_14 [in Ukrainian].
5. Shyrokodiuk, L. (2009). *Lykhoslivia u shkilnomu seredovyshchi: profilaktyka i korektsiia [Profanity in the school environment: prevention and correction]*. Kyiv : Shkilnyi svit. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullw&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=3&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=0&S21STR=%D0%A8%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B4%D1%8E%D0%BA%2C%20%D0%9B%D1%96%D0%BB%D1%96%D1%8F [in Ukrainian].
6. Shyrokoradiuk, L.A. (2011). Sotsialno-psykholohichnyi fenomen lykhoslivia yak oznaka subiektnoi deformatsii [The socio-psychological phenomenon of abusive language as a sign of subjective deformation]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii – Scientific studies in social and political psychology, 27*, 215-224. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21

CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nsspp_2011_27_26 [in Ukrainian].

7. Gibbons, A.F. (2023). Bad language makes good politics. *Inquiry*, 1-30. https://philpapers.org/archive/GIBBLM.pdf
8. Anderson, L., & Trudgil, P. (1990) *Bad Language*. Oxford : Basil Blackwell LTD., Bailey L.A., Retrieved from https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3499969
9. Bamman, D., Eisenstein, J., & Schnoebelen, T. (2014). Gender identity and lexical variation in social media. *Journal of Sociolinguistics*, *18*(2), 135-160.
10. Coats, S. (2021). «Bad language» in the Nordics: profanity and gender in a social media corpus. *Acta Linguistica Hafniensia*, *53*(1), 22-57. Retrieved from https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03740463.2021.1871218#abstract
11. Dembska, K. (2007). *Rosyjsko-polski słownik eufemizmów semantycznego pola seksu*. Retrieved from https://www.ceneo.pl/904496?srsltid=AfmBOopPhyw2m10wGvcilG0M1x9QzZfNodt8Ze94xP-9wfxrwFhlN73D
12. Grochowski, M. (2002). *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów.* Warszawa : Wydawnytstvo Naukowe PWN. Retrieved from https://books.google.com.ua/books/about/S%C5%82ownik_polskich_przekle%C5%84stw_i_wulgary.html?id=Xs_qAAAAMAAJ&redir_esc=y
13. Cappelen, H., & Dever, J. (2019). *Bad language*. Oxford University Press. https://philarchive.org/archive/STAHCA-12
14. Jay, T., & Janschewitz, K. (2008). The pragmatics of swearing. *Journal of Politeness Research. Language, Behaviour, Culture*, *4*, 267-288. Retrieved from https://www.mcla.edu/Assets/MCLA-Files/Academics/Undergraduate/Psychology/Pragmaticsofswearing.pdf
15. Owens, J. (2019). Bad Language and Scholarly Publishing: Use It or Lose It?. *Nurse Author & Editor*, *29*(3), 1-7. https://doi.org/10.1111/j.1750-4910.2019.tb00044.x
16. McEnery, T. (2004). Swearing in English: Bad language, purity and power from 1586 to the present. *Routledge, 27*(3). http://dx.doi.org/10.1093/applin/aml026
17. Cappelen, H. & Dever, J. (2021). «Bad Language: Contemporary Introductions to Philosophy of Language». *Philosophy in Review*, *41*(1), 4-6. Retrieved from https://id.erudit.org/iderudit/1076206ar

LALOCHEZIA AS PSYCHOLOGICAL PHENOMENON OF SPEECH BEHAVIOR IN WAR TIME

Olena Dysa
PhD in Psychology, Associate Professor,
Department of Pedagogical and Age Psychology
Oles Honchar Dnipro National University
72 Nauky Ave, Dnipro, Ukraine, 49045.
elenadysa1@gmail.com, https://orcid.org/0000-0002-6257-6502

Abstract
War acts as a collective psychotrauma that significantly affects the mental processes, behavior and communication of an individual. Wartime national stress has caused transformations in society. In particular, the uncontrolled use of verbal aggression has increased, the expressive function of speech has been activated, the national discourse and social narratives are being transformed, which can affect the self-awareness, worldview and cultural level of the country. The purpose of the study was to identify the peculiarities of the speech behavior of young people living in cities close to the combat zone who have been in emotionally tense and dangerous situations for a long time. The phenomenon of lalochezia, which consists in the use of profanity (matu) as a mechanism for short-term tension reduction, overcoming fear, and actualizing coping strategies through verbal release is analyzed. It has been established that the majority of participants use obscene vocabulary in stressful situations to reduce emotional tension, which is accompanied by an increased level of aggressiveness. At the same time, the growth of public tolerance to such speech practices during the war is noted. The results obtained testify to the dual nature of the influence of lalochezia: on the one hand, it performs an adaptive function of protecting the psyche, on the other hand, it can provoke negative changes in speech culture and personal development. Prospects for further scientific developments include the study of individual psychological features of the use of lalochezia, gender and age differences of this phenomenon, as well as the assessment of possible long-term consequences for mental health and social interaction. The practical significance of the work lies in the possibility of using the data obtained for the development of psychoprophylactic measures and recommendations to optimize emotional regulation under conditions of chronic stress. Emphasis is placed on the need to develop conscious coping strategies, without increasing aggression, which do not prevent the formation of a positive self-image.

Keywords: lalochezia, speech behavior, foul language, obscene language, emotionally tense situations, traumatic experience.

Подано 23.09.2025
Рекомендовано до друку 29.09.2025